

Strategia surowcowa Polski – wnioski i konkluzje z seminarium

W dniu 26 maja 2014 r. odbyło się w Warszawie, w Pałacu Staszica Seminarium pt. „Strategia surowcowa Polski” zorganizowane przez Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Polską Platformę Technologiczną Surowców Mineralnych, Forum Przemysłu Wydobywczego Pracodawców RP oraz Związek Pracodawców Polska Miedź.

W spotkaniu uczestniczyło około 50 osób reprezentujących Ministerstwa (m.in. Gospodarki, Spraw Zagranicznych, Środowiska, Skarbu Państwa, Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Pracy i Polityki Społecznej), Wyższy Urząd Górniczy, instytucje naukowe (IGSMiE PAN, PIG-PIB, AGH, UW), przedsiębiorców przemysłu wydobywczego (sektora węgla kamiennego i brunatnego, kruszyw, rud miedzi, gazu ziemnego, cementu) oraz organizacje pozarządowe.

Spotkanie stanowiło kontynuację debat (pierwsza odbyła się w październiku 2013 r.), mających na celu wypracowanie wspólnego stanowiska odnośnie zakresu i kształtu jednolitego dokumentu poświęconego polityce surowcowej Polski, który biorąc pod uwagę bezpieczeństwo surowcowe kraju, będzie identyfikował cele i możliwe kierunki pozyskiwania surowców mineralnych pochodzących zarówno ze źródeł naturalnych, jak i wtórnych.

Witając zaproszonych gości Pan Dr Andrzej Malinowski (Prezydent Pracodawców Rzeczypospolitej Polskiej) zaproponował powołanie specjalnego zespołu złożonego z kompetentnych osób do opracowania strategii surowcowej, jako bardzo ważnego i potrzebnego dokumentu, nie tylko dla rozwoju przemysłu wydobywczego, ale i całej gospodarki.

Pan Profesor Marek Nieć (Przewodniczący Komitetu Zrównoważonej Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN) przypomniał, że podjęta problematyka jest dyskutowana od wielu lat i konieczne jest jasne zdefiniowanie celów strategii w zależności od poziomu jej realizacji (krajowego, regionalnego, lokalnego), a także stałe informowanie społeczeństwa o roli surowców mineralnych w życiu codziennym oraz o tym, że stanowią one podstawę dla dalszego zrównoważonego rozwoju. Zwrócił jednocześnie uwagę na dobre rozpoznanie bazy wyjściowej poszczególnych kopalni i miejsc udokumentowanych złóż, których zasoby powinny być racjonalnie wykorzystywane.

Pan Dr hab. inż. Jan Kudelko (prof. Politechniki Wrocławskiej, Koordynator Polskiej Platformy Technologicznej Surowców Mineralnych) dodatkowo podkreślił wagę współpracy międzyinstytucjonalnej dla przyspieszenia działań w kierunku wypracowania ostatecznego kształtu strategii surowcowej.

Pani dr hab. Joanna Kulczycka (prof. IGSMiE PAN) zwróciła uwagę iż konieczne jest włączenie również władz regionalnych i lokalnych w te prace oraz proces konsultacji społecznych, biorąc pod uwagę ich rolę w zakresie tworzenia warunków dla rozwoju i funkcjonowania przemysłu wydobywczego, jak również pozyskiwania surowców ze źródeł wtórnych.

Pan Zbigniew Kamieński (Zastępca Dyrektora Departamentu Innowacji i Przemysłu w Ministerstwie Gospodarki) w swoim wystąpieniu poinformował, iż ministerstwo pracuje nad spójnym dokumentem dotyczącym planu działania dla surowców nieenergetycznych. Zapoznał zebranych z poziomem zaawansowania prac i ich koordynacji w ramach 4 resortów rządowych oraz zaprezentował harmonogram działań – opracowanie założeń dokumentu (czerwiec 2014 r.), konsultacje społeczne weryfikujące czy przedstawione cele odpowiadają potrzebom gospodarczym i społecznym (czerwiec-październik 2014 r.), ustalenie hierarchii działań w procesie realizacji oraz opracowanie niezbędnych dokumentów i analiz (październik 2014 - marzec 2015), opracowanie planu działań na rzecz bezpieczeństwa Polski w zakresie surowców nieenergetycznych (marzec-wrzesień 2015 r.).

Następnie, w imieniu Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Pan Dr Stanisław Cios (Radca-minister, Naczelnik Wydziału ds. Międzynarodowej Współpracy Energetycznej w Departamencie Współpracy Ekonomicznej) przedstawił działania ministerstwa w zakresie poszukiwania rynków surowców mineralnych, które powinny stanowić zabezpieczenie płynności ich dostaw dla przemysłu. Stwierdził, że z 28 krajów członkowskich UE, 11 krajów, w tym 6 wiodących, aktywnie realizuje politykę surowcową w odniesieniu do krajów poza unijnych. Ministerstwo przygotowuje (w koordynacji z Ministerstwem Gospodarki) dokument w tym zakresie, uwzględniając również aspekty środowiskowe i zapotrzebowanie gospodarki na surowce mineralne. Ponadto poinformował, że Europejska Służba Działań Zewnętrznych (ESDZ) prowadzi prace analityczne nad włączeniem kwestii surowcowych do swoich działań. Na początku 2014 r. kraje członkowskie przesłały informacje o projektach w zakresie polityki surowcowej w krajach spoza UE, dofinansowanych ze środków publicznych. Natomiast wstępne informacje ESDZ z kwietnia br. wskazują, że już jest ponad 140 projektów o wartości ponad 1,3 mld EUR.

Pan Andrzej Przybycin (Zastępca Dyrektora Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego, Dyrektor ds. Państwowej Służby Geologicznej), zaprezentował w imieniu PiG-PIB, działalność Państwowej Służby Geologicznej w zakresie bezpieczeństwa surowcowego. Dotyczy ona przede wszystkim bilansowania zasobów i rejestracji kartograficznej złóż.

Aspekty polityki koncesyjnej w świetle bezpieczeństwa surowcowego Polski omówił Pan Prof. Krzysztof Szamałek z Wydziału Geologii Uniwersytetu Warszawskiego (Wiceprzewodniczący Komitetu Zrównoważonej Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN). Profesor sprecyzował podstawowe dylematy, które musi rozwiązać państwo tzn.:

- jak należy chronić złoża, aby zapewnić możliwość ich wykorzystywania i dostęp podmiotów do zasobów;
- komu i na jakich zasadach udzielać pozwolenia na poszukiwanie i pozyskiwanie surowców mineralnych,
- jak egzekwować prawa państwa w stosunku do podmiotu gospodarczego.

Zwrócił także uwagę na znaczenie koncesji, która jest instrumentem realizacji polityki państwa, odnośnie zarządzania zasobami wszystkich surowców oraz zasobami kopalin pozostających w gestii Skarbu Państwa i niedostateczne wykorzystywanie istniejących środków prawnych w tym zakresie. Globalizacja działań geologicznych i górniczych koncernów, a także mniejszych spółek prowadzi do coraz częstszych kolizji przestrzennych między konkurentami w postępowaniach koncesyjnych, np.: KGHM Polska Miedź S.A./Miedzi Copper; ZGH Bolesław S.A./Rathdowney; KWB Konin S.A./KWB Bełchatów S.A.; KWK Bogdanka/ PD Co.

Tematykę strategii surowcowej z perspektywy Unii Europejskiej przedstawił Pan Henryk Karaś (Doradca Zarządu ds. Współpracy Europejskiej KGHM Polska Miedź S.A., Członek Sherpa Group w programie UE „EIP on Raw Materials”), informując o wyzwaniach XXI wieku, przed którymi stoi Unia Europejska. Dotyczą one przede wszystkim zabezpieczenia rosnącego popytu m.in. na surowce mineralne, przy coraz trudniejszym dostępie do złóż, a także rosnących kosztów wydobycia i przetwórstwa surowców, ze względu na zwiększone wymagania przemysłu, co do ich jakości.

Jednocześnie zwrócił uwagę na istniejące silne powiązanie wydobycia i produkcji wielu surowców mineralnych, co skutkuje tym, że braki w podaży jednego surowca mogą wpłynąć na zmiany cen innych surowców. Ponadto wzrost wymagań środowiskowych może wstrzymać wiele inwestycji górniczych, a tym samym zakłócić płynność dostaw wielu niezbędnych surowców.

Pan Dr hab. inż. Jan Kudelko, prof. PWr (Koordynator Polskiej Platformy Technologicznej Surowców Mineralnych, Wiceprezes KGHM CUPRUM sp. z o.o. Centrum Badawczo-Rozwojowe) przedstawił stan współpracy międzyinstytucjonalnej, omówił szczegółowo działania platformy surowcowej w Polsce i UE, zwracając szczególną uwagę na działania związane z powołaniem węzła wiedzy i innowacji KIC. Podkreślił w swojej prezentacji także znaczenie surowców mineralnych jako element wsparcia innych obszarów, innych

dziedzin przemysłu czy szerzej mówiąc gospodarki. Trudno sobie wyobrazić działanie jakiegokolwiek przemysłu bez korzystania z surowców mineralnych, bądź to na zasadzie półproduktów bądź produktów.

Wszystkie prezentacje i głosy w dyskusji zwracały uwagę na brak jednolitego dokumentu wskazującego kierunki działań w zakresie pozyskiwania surowców mineralnych w Polsce oraz zabezpieczenia trwałości ich podaży, szczególnie na tle intensywnych prac w tej dziedzinie prowadzonych w UE i w niektórych krajach członkowskich. Postulowano także o jak najszybsze zorganizowanie grupy roboczej, złożonej z praktyków zagadnienia, ludzi nauki oraz przedstawicieli administracji, która będzie pracowała nad takim dokumentem. Uczestnicy Seminarium uznali, że bardzo pozytywnym sygnałem jest to, takie dyskusje, z udziałem specjalistów oraz ekspertów, są prowadzone.

W toku dyskusji, prowadzonej przez Dr. H. Jacka Jezierskiego (byłego Głównego Geologa Kraju w latach 2007-2011), stwierdzono, że:

1. Istnieje potrzeba identyfikacji istniejących i potencjalnych przyszłych zagrożeń dla funkcjonowania branży wydobywczej i rynku surowców mineralnych, związanych między innymi z: nacjonalizmem surowcowym, wzrastającymi kosztami, wydłużeniem czasu realizacji nowoczesnych inwestycji, znaczną zmiennością cen surowców na rynkach światowych, brakiem społecznej aprobaty dla działalności firm wydobywczych, zwiększonymi wymaganiami środowiskowymi, itp,
2. Ministerstwo Gospodarki rozpoczęło i koordynuje prace nad planem działania na rzecz bezpieczeństwa Polski w zakresie surowców nieenergetycznych, którego ukończenie planowane jest na III kwartał 2015 r. Zgodnie z postulatami uczestników spotkania w dokumencie powinny zostać uwzględnione zarówno surowce nie-energetyczne jak i energetyczne, ze względu na wiele wspólnych problemów np. dotyczących polityki koncesyjnej, dostępu do złóż i ich ochrony, potrzeby konsultacji społecznych etc. Opracowanie dokumentu powinno umożliwić rozwiązanie wielu zidentyfikowanych obecnie problemów.
3. Obecnie często dochodzi do kolizji między potrzebą wykorzystania zasobów złóż i zagospodarowaniem przestrzennym kraju, a prawo w zakresie pozyskiwania kopalin ulega modyfikacjom, w których nie ma wystarczających zachęt i warunków dla działalności przemysłu wydobywczego w Polsce. Zasoby złóż kopalin nie są odpowiednio chronione w perspektywie tworzenia planów zagospodarowania przestrzennego.
4. Przemysł wydobywczy jest wciąż postrzegany z perspektywy negatywnego oddziaływania na środowisko, natomiast nie dostrzega się jego znaczenia m.in. dla: tworzenia miejsc pracy (nie tylko w samym przemyśle, ale usługach okologicznych) w długim przedziale czasu; wnoszonych danin na rzecz zarówno budżetu państwa, jak i samorządów lokalnych; inwestycji w infrastrukturę; wzrostu aktywności społeczności lokalnej, a także komfortu życia mieszkańców. Nie dostrzega się także, że negatywny wpływ na środowisko jest przemijający (w przeciwieństwie do trwałej zabudowy drogowej, handlowej, mieszkaniowej tworzonej w wyniku rozwoju regionów górniczych), a tereny poeksploatacyjne mogą być środowiskowo i gospodarczo atrakcyjne.
5. Informacje dotyczące bilansowania gospodarki zasobami i surowcami mineralnymi ze źródeł naturalnych są na bieżąco opracowywane i ogólnie dostępne. Wskazane jest jednak zidentyfikowanie popytu gospodarki krajowej na surowce mineralne w perspektywie 20-30 lat, biorąc pod uwagę potrzeby i kierunki rozwoju nowoczesnych gałęzi krajowego przemysłu, inteligentne krajowe specjalizacje, rozwój recyklingu i substytucji niektórych surowców.
6. Nie ma wystarczających zachęt do odzysku surowców mineralnych ze źródeł wtórnych (recyklingu) oraz poszukiwania substytutów na potrzeby krajowe, na co zwraca obecnie szczególną uwagę Komisja Europejska w przyjętym dokumencie pt. *Strategiczny Plan Wdrażania Europejskiego Partnerstwa Innowacji w Dziedzinie Surowców*.

7. Opracowanie planu działań odnośnie pozyskiwania i wykorzystania surowców mineralnych już obecnie jest spóźnione o kilka lat i dlatego należy wykorzystać dotychczasowe prace i doświadczenia z tego zakresu, np. opracowane postulaty przemysłu kruszyw naturalnych, wnioski górnictwa rud miedzi. Ważne jest także, aby wziąć pod uwagę przykłady dobrych praktyk płynących z innych krajów UE, np. fińska strategia surowcowa.
8. Postulaty i założenia dotyczące kierunków zagospodarowania złóż i pozyskiwania z nich surowców powinny być przygotowane z udziałem między innymi służby geologicznej, a ich ostateczny kształt, jako efekt przeprowadzonych konsultacji z przemysłem, nauką, samorządami i organizacjami pozarządowymi, powinien stanowić podstawę działań dla administracji rządowej.
9. Ważne dla stabilnego rozwoju nowoczesnej gospodarki krajowej będzie opracowanie listy tzw. surowców krytycznych. Komisja Europejska już w 2011 r. formalnie przyjęła wykaz 14 surowców krytycznych (Komunikat 125/2011) tj. surowców o dużym ryzyku niedoboru dostaw i znaczeniu gospodarczym. Wykaz ten został uzupełniony o surowce, których brak wywołuje poważniejsze skutki dla gospodarki niż niedobór innych surowców oraz surowce charakteryzujące się niskim poziomem substytucji i recyklingu. Lista 20 surowców została ogłoszona w Komunikacie 297/2014 z 26 maja 2014 r. W warunkach polskich powinny być zidentyfikowane surowce krytyczne z punktu widzenia gospodarki krajowej oraz dla potrzeb samorządów lokalnych (pozyskiwane ze źródeł lokalnych).

W wyniku dyskusji sformułowano następujące wnioski:

- a. Konieczna jest ochrona interesu i bezpieczeństwa państwa w zakresie zapewnienia stabilnego pokrycia zapotrzebowania na surowce mineralne, stworzenia odpowiednich regulacji prawnych w tym zakresie oraz prowadzenia aktywnych działań na rzecz promocji polskiej przedsiębiorczości na międzynarodowych rynkach surowców mineralnych (misje gospodarcze).
- b. Niezbędne i pilne jest opracowanie jednolitego dokumentu poświęconego kierunkom pozyskiwania surowców mineralnych w Polsce. Do tego celu powinien zostać powołany zespół roboczy składający się z grona osób kompetentnych w tym zakresie, składający się z przedstawicieli nauki, przemysłu, służby geologicznej, administracji centralnej i samorządowej oraz organizacji pozarządowych. Działania te powinny być skoordynowane z pracami podejmowanymi przez Ministerstwo Gospodarki oraz inne instytucje i zespoły zajmujące się tą tematyką.
- c. Powinien zostać opracowany dokument w formie „Planu działań dla surowców”. W Polsce od czasu wprowadzenia gospodarki wolnorynkowej nie opracowano jednolitej strategii surowcowej. Obecnie istniejące zintegrowane strategie rozwoju kraju, jak i koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju uwzględniają problematykę surowcową w sposób marginalny.
- d. Postulowane opracowanie „Planu działań dla surowców” powinno uwzględniać problematykę pozyskiwania i wykorzystywania surowców ze źródeł krajowych i zagranicznych, zarówno naturalnych, jak i wtórnych (z recyklingu) z uwzględnieniem możliwości ich substytucji. Istotne jest również zidentyfikowanie (na poziomie ogólnokrajowym oraz lokalnym) surowców mineralnych krytycznych dla dalszego rozwoju nowoczesnej i innowacyjnej gospodarki Polski.
- e. Należy zwrócić uwagę na konieczność wykorzystania istniejącej bazy surowców wtórnych (złoża antropogeniczne, odpady, np. zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny) i poszukiwania nowych technologii pozyskiwania z nich surowców i wytworzenia produktów na terenie kraju. Istnieje potrzeba dostosowania przepisów prawnych do potrzeb takiej działalności.
- f. Niezbędna jest szeroka i rzetelna informacja dla społeczeństwa o potrzebach i znaczeniu surowców mineralnych dla gospodarki krajowej, zrównoważonego rozwoju, podnoszenia standardów życia oraz rzeczywistym oddziaływaniu eksploatacji złóż kopalin na środowisko.
- g. Niezbędna jest dalsza wymiana poglądów w zakresie problematyki surowcowej w szerokim gronie zainteresowanych, dlatego organizatorzy seminarium planują konferencję w dniu 19 listopada w Pałacu

Staszica w Warszawie pt. Górnictwo jako branża strategiczna – bariery i szanse rozwoju w gospodarce globalnej.